

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/197433,TEKST-AUDIO-35-lat-temu-powstal-Zwiazek-Harcers-twa-Rzeczpospolitej.html>
27.02.2026, 13:53

[TEKST + AUDIO] 35 lat temu powstał Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej

ZHR powołano 12 lutego 1989 r., aby zjednoczyć wysiłki niezależnych środowisk harcerskich poprzez powołanie ogólnopolskiej organizacji harcerskiej, alternatywnej wobec działającego w PRL Związku Harcerstwa Polskiego.

09.02.2024

Korzenie ZHR

Początki ZHR sięgają 1980 r, kiedy to powstały Kręgi Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego (KIHAM) skupiające niezależne środowiska harcerzy i instruktorów. Głównym celem KIHAM była głęboka odnowa ZHP, przywrócenie ideałów harcerskich z okresu międzywojennego, wychowanie religijne i patriotyczne, odrodzenie moralne oraz odkomunizowanie organizacji. Nawiązywali bezpośrednio do tradycji skautingu polskiego, historii organizacji podziemnych: Szarych Szeregów i Hufców Polskich, a także do niezależnego harcerstwa powojennego.

Największym przedsięwzięciem KIHAM był Jubileuszowy Zlot Harcerstwa, zorganizowany we wrześniu 1981 r. na krakowskich Błoniach. Choć był oficjalnym przedsięwzięciem ZHP, to miał inną niż dotychczasową formułę – był zlotem zastępów. I co niezwykle ważne po raz pierwszy masowa, ogólnopolska akcja nie była narzucona odgórnie.

Po wprowadzeniu stanu wojennego, którego konsekwencją było m.in. drastyczne ograniczenie swobód obywatelskich ZHP nie został zawieszony, a Rada Naczelna ZHP udzieliła poparcia Wojskowej Radzie Ocalenia Narodowego. W realiach stanu wojennego, mimo różnych trudności kręgi KIHAM starały się prowadzić nadal pracę zgodnie z nakreślonym programem, korzystając z możliwości legalnego działania.

26 czerwca 1982 r. władze ZHP zdelegalizowały Radę Porozumienia Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego. Po rozwiązaniu KIHAM członkowie ruchu nadal działali przez kilka kolejnych lat pod szyldem duszpasterstw harcerskich, pomagając rodzinom osób internowanych, organizując seminaria i wydając publikacje książkowe.

Powołanie ZHR

Jesienią 1988 r. grupa najprężniejszych działaczy utworzyła Ruch Harcerstwa Rzeczypospolitej (RHR), z którego 12 lutego 1989 r. grupa 51 instruktorów i innych organizacji zaprzyjaźnionych założyła Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Powołano wtedy dziesięcioosobową Komisję Organizacyjną, którą tworzyli: Monika Figiel, Marek Frąckowiak, Marek Gajdziński, Jarosław Janas, Grzegorz Nowik, Krzysztof Stanowski, Andrzej Suchocki, Kazimierz Wiatr, Wojciech Wróblewski i Jacek Zaucha.

Na początku kwietnia 1989 r. w Sopocie odbył się I Zjazd ZHR. Spotkało się wtedy 424 reprezentantów ZHR z całego kraju, którzy uchwalili Statut i wybrali pierwszego Przewodniczącego ZHR – hm. Tomasza Strzembosza.

23 kwietnia 1990 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie oficjalnie zarejestrował ZHR, który od tego czasu nieprzerwanie prowadzi pracę wychowawczą.

ZHR dziś

Celem Związku jest wychowanie człowieka do świadomej postawy obywatelskiej w poczuciu współodpowiedzialności za losy własnej rodziny, narodu i państwa polskiego.

ZHR wychowuje w duchu chrześcijańskim, a odwołując się do tradycji ideowej skautingu i polskiego harcerstwa, kontynuuje zasady programowe, metodyczne i organizacyjne Związku Harcerstwa Polskiego lat 1918-1939. Najważniejszym symbolem organizacji jest krzyż z hasłem CZUWAJ oraz lilijka z biało-czerwoną wstęgą.

Wiersz Ignacego Kozińskiego „Wszystko, co nasze, Polsce oddamy” i melodia rewolucyjnej pieśni „Na barykady” stały się załącznikiem dzisiejszego hymnu ZHR.

Wychowanie w Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej realizowane jest w trzech pionach: zuchowym (7-11 lat), harcerskim (11-16 lat) i wędrowniczym (16-18 lat), do których w ostatnich latach dołączyło także Harcerstwo Starsze, oraz nowatorska forma wychowania przedszkolnego – Skrzaty. Głównym narzędziem metodyczno-programowym jest system stopni i sprawności harcerskich.

W ciągu lat ZHR dynamicznie się rozwijał, zdobywając coraz większe uznanie wśród młodzieży i społeczeństwa. Organizacja ta angażuje się w liczne projekty społeczne, edukacyjne i charytatywne, budując tym samym pozytywny wizerunek. Dzięki elastyczności struktury organizacyjnej, ZHR potrafi dostosowywać swoją ofertę do różnorodnych potrzeb młodzieży, pozostając jednocześnie wiernym harcerskim ideałom. To jej członkowie i wychowankowie kształtują oblicze dzisiejszej Rzeczypospolitej w urzędach i instytucjach publicznych, uczelniach i szkołach. ZHR, posługując się tradycyjną, uniwersalną metodą harcerską, potrafi żywo tworzyć ideowo-patriotyczny program, który przez sytuacje wychowawcze wciąga młodych ludzi w świat szacunku dla tradycji i historii Polski.

Członkowie ZHRu zrzeszeni są w 11 okręgach funkcjonujących w całym kraju, będących terenowymi jednostkami organizacyjnymi i posiadającymi osobowość prawną.

Obecnie na czele Związku stoi Przewodniczący, którym jest hm. Krzysztof Wójtowicz, kierujący pracą Rady Naczelnej i Naczelnictwa oraz koordynujący działania w Organizacji Harcerki i Organizacji Harcerzy.

Zasługi ZHR

Na szczególne uznanie zasługuje służba ZHR-u na polu popularyzowania i umacniania tradycji, tożsamości narodowej i patriotyzmu Polaków: w harcerstwie czasów PRL istniał bardzo wyrazisty, niepokorny nurt tradycyjny nawiązujący do idei służby Bogu, Polsce i bliźnim. Wymiar patriotyczny, utrwalania pamięci o historii Polski, zwłaszcza o dokonaniach i bohaterstwie Polaków dążących do niepodległości był w tym nurcie bardzo ważny.

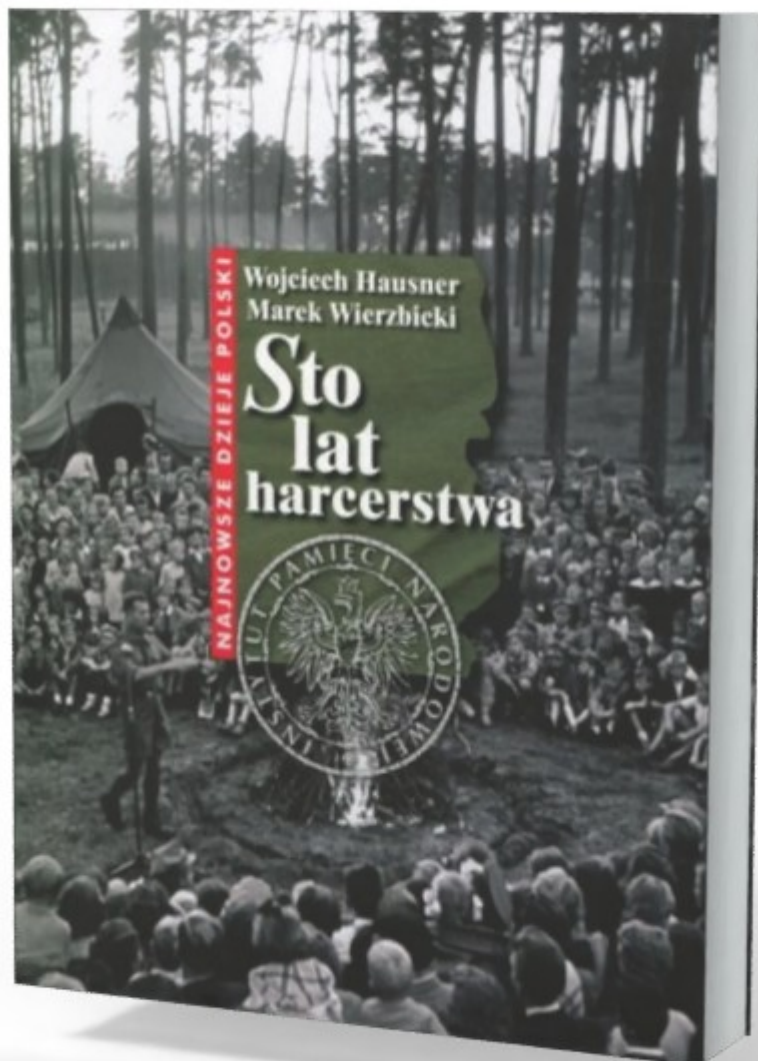
W okresie po 1989 Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, kontynuując i rozwijając wcześniejszą działalność, zrealizował wiele inicjatyw programowych, których wychowawczy wymiar dla narodowej pamięci jest nie do przecenienia. Są to m.in. programy wychowawcze i edukacyjne

zawarte w sprawnościach zdobywanych przez harcerzy kultywowanie pamięci o wydarzeniach i postaciach historycznych poprzez organizację obchodów rocznic, działania na polu ochrony miejsc pamięci narodowej, pomników, publikację materiałów edukacyjnych, współorganizację konkursów, rajdów historycznych, prelekcji czy zbieranie relacji świadków historii.

W 2016 r. ZHR został odznaczony nagrodą „Kustosz Pamięci Narodowej”. Kapituła Nagrody szczególnie doceniła pracę wychowawczą prowadzoną wśród młodzieży w duchu patriotyzmu oraz szacunku dla tradycji i historii Polski. IPN współpracuje z ZHR w zakresie upowszechniania wiedzy o historii najnowszej Polski.

W 2015 r. IPN wydał książkę [Wojciecha Hausnera i Marka Wierzbickiego, Sto lat harcerstwa](#). Autorzy książki – historycy i harcerze – w przystępnej formie opisali powstanie ruchu harcerskiego na ziemiach polskich. W jego działalność angażowały się kolejne pokolenia młodych Polaków. Wychowanie harcerskie sprzyjało kształtowaniu poczucia odpowiedzialności, umiejętności współpracy oraz gotowości do bezinteresownej służby ludziom. Cechy te okazywały się przydatne zarówno w czasach wojny, jak i pokoju. W XX w., tak dramatycznym dla Polski, przed harcerkami i harcerzami stawały niezwykle trudne wyzwania – nieraz bezgranicznego poświęcenia, czasem zaś żmudnej, codziennej pracy. Skautki i skauci zawsze byli (i są) gotowi i na jedno, i na drugie.

Publikacja pokazuje różnorodność harcerstwa, które ani przed II wojną światową, ani w jej czasie, ani w okresie powojennym nie było ruchem jednorodnym. Istnienie różnych nurtów nie przeszkadza jednak w odnajdowaniu wspólnych wartości skautingu. [Książka do bezpłatnego pobrania](#).



W 2020 r. IPN wydał publikację [Tomasza Sikorskiego, Harcerze w wojnie polsko-bolszewickiej](#). Przypadające w 2020 r. stulecie Bitwy Warszawskiej było wyjątkową i niepowtarzalną okazją do przypomnienia ofiarnego udziału harcerstwa zarówno w tym wydarzeniu, jak i w całej wojnie z bolszewikami. Szacunek i uznanie dla harcerzy, którzy wzięli udział w bojach o niepodległość i ostateczny kształt granic II Rzeczypospolitej, wyraził marszałek Józef Piłsudski jako Naczelny Wódz .

Kiedy latem 1920 r. wojna z bolszewikami weszła w rozstrzygającą fazę i zagony wroga zaczęły zagrażać Warszawie, a w wypadku wygranej wroga – całej Europie, Naczelnictwo ZHP zarządziło powszechną mobilizację harcerstwa. Harcerze, którzy ukończyli 18 lat, mogli wstępować do Armii Ochotniczej. W regularnych oddziałach Wojska Polskiego oraz w pułkach Armii Ochotniczej walczyło około 9 tys. harcerzy żołnierzy. Młodszy harcerze oraz harcerki masowo stawili się w służbach pomocniczych, aby pełnić funkcje sanitariuszy, gońców, pocztowców i wiele innych. Ich liczba szacowana jest na 15 tys. [Publikacja do bezpłatnego pobrania](#).



HARCERZE W WOJNIE POLSKO-BOLSZEWICKIEJ

Tomasz Sikorski

BOHATEROWIE
NIEPODLEGŁEJ

Zachęcamy również do zapoznania się z materiałami dotyczącymi harcerstwa, które się znajdują w portalu przystanekhistoria.pl i na innych stronach IPN:

- Marcin Kapusta, [Harcerska Solidarność. Od legalizacji do delegalizacji](#)
- Marcin Kapusta, [Harcerski maj roku 1946](#)
- Marcin Kapusta, [Harcerze pod obserwacją, harcówka na podsłuchu](#)
- Katarzyna Łysak, [Likwidacja ZHP w czasach stalinowskich](#)
- Katarzyna Łysak, [Prekursorzy harcerstwa](#)
- Irena Siwińska, [Stanisław Broniewski „Orsza”. Dowódca spod Arsenалу](#)
- Jerzy Autuchiewicz, [Brunon Hlebowicz – nauczyciel, harcerz, obrońca Grodna](#)
- Anna Płońska, [„Druh Ryś”. Ks. Zdzisław Peszkowski i harcerstwo w Valivade](#)
- Patrycja Resel, [Harcerka z Legionu Wyzwolenia. Helena Janaszczyk \(1910-1940\)](#)
- Patrycja Resel, [„Dzieci Widzewa”. Tragiczne losy członków Pogotowia Wojennego Harcerzy w Łodzi](#)
- Tomasz Sikorski, [Z krzyżem harcerskim na tułacznych szlakach](#)
- Ewa Liszkowska, [Kazimierz Grenda \(1906-1959\)](#)
- Paweł Wąs, [Piotrkowscy harcerze w walce z reżimem stalinowskim](#)
- Marek Jedynak, [Związek Wolnego Harcerstwa Polskiego „Szare Polówki”](#)
- Piotr Niwiński, [Gimnazjalny patriotyzm](#)
- Piotr Niwiński, [Harcerskie wychowanie](#)
- Marek Wierzbicki, [Dzieje harcerstwa na obczyźnie w latach 1912-1990. Szkic do tematu](#)

O komendantce chorągwi afrykańskiej ZHP – SZLAKI NADZIEI: świadectwa Niezwycięzonych

Od harcerzy do KOR-u. Nieznane korzenie Komitetu Obrony Robotników

Między Kamińskim i Kuroniem. Ewolucja ZHP w latach 1956-1964

AUDIO:

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala



Ulotka ZHR, Archiwum IPN, sygn. AIPN BU 01232/5

Pliki do pobrania

[Adam Stefan Lewandowski - 12 lutego 1989 powstał Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej \(wav, 22 MB\)](#)

[Adam Stefan Lewandowski - 12 lutego 1989 powstał Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej \(mp3, 3 MB\)](#)